

Ρήγας Βελεστινλής - Φεραίος

Οι ιστορικές προσωπικότητες δεν είναι κορνιζωμένα πορτραίτα που τα ξεκρεμάει κανείς από τη θέση τους και τα φέρνει κοντά μας για να τα επιδείξει. Ανήκουν αναπόσπαστες στον πολυσύνθετο πίνακα της εποχής τους και αποτελούν την πλούσια τοιχογραφία του ιστορικού παρελθόντος. Η τοιχογραφία όμως δεν έρχεται κοντά μας αν εμείς δεν μεταφερθούμε απέναντί της. Και βέβαια, ανάλογα με την οπτική γωνία που θα τοποθετηθούμε καθώς επίσης και με την ικανότητά μας να διευρύνουμε το οπτικό μας πεδίο, συλλαμβάνουμε περισσότερο ή λιγότερο την ολοκληρωμένη και πιστή εικόνα της. Όσοι είναι πολύ «μύωπες» στέκονται μόνο στις λεπτομέρειες και αδυνατούν να κατανοήσουν πολυσύνθετες προτάσεις που τυχόν κρύβονται πίσω από αυτές. Σίγουρα όμως, για να μπορέσουμε να διερευνήσουμε τις ιστορικές αυτές μορφές, θα πρέπει να τις δούμε όπως είναι, εκεί που βρίσκονται, δεμένες με τον περίγυρό τους, γιατί έξω από αυτόν γίνονται αδιανόητα είδωλα, πέρα από κάθε κλίμακα και προοπτική.

Στην περίπτωση του ρήγα, η δυσκολία δεν είναι μόνο η δική μας μεταφορά στην εποχή του. Είναι ανάγκη πρώτα να τοποθετηθεί ο ίδιος εκεί όπου πραγματικά ανήκει.

- πρωτομάρτυρας, όπως λεγόταν ο Ρήγας, τοποθετημένος στην εθνική μας πινακοθήκη, πλάι στους μπαρουτοκαπνισμένους πολέμαρχους ή στο εικονοστάσι των αγίων και προφητών, θρύλος και σύμβολο, είναι κάτι διαφορετικό από την ανθρώπινη φυσιογνωμία του Ρήγα που θέλουμε να γνωρίσουμε. Και επειδή ο ταπεινός εκείνος γόνος των ραγιάδων της Θεσσαλίας ούτε προφήτης γεννήθηκε, ούτε αναχωρητής και ιεραπόστολος υπήρξε, ούτε πολέμαρχος αξιώθηκε να γίνει, αλλά μονάχα οραματιστής και κήρυκας του ξεσηκωμού, γι' αυτό δεν απομένει να μελετηθεί παρά ο πνευματικός άνθρωπος με τις ανησυχίες και τις αναζητήσεις του, με τις συγγραφικές του επιδόσεις και τους ιδεολογικούς του προσανατολισμούς, ο κατηχητής του Γένους, ο πολιτικός νους που πήγε να μετουσιώσει τη θεωρία σε πράξη.

- Τα βιογραφικά στοιχεία του Ρήγα, όσα κατέχουμε, είναι πολύ λιγοστά. Γεννήθηκε το 1757 στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας και θανατώθηκε το 1798 στο Βελιγράδι. Έζησε τα πρώτα του είκοσι περίπου χρόνια στη Θεσσαλία και τα υπόλοιπα είκοσι στα ξένα: στην Πόλη, στη Βλαχία και στη Βιέννη. Πήρε στην

πατρίδα του την πρώτη μόρφωση, όση μπορούσαν να του δώσουν τα σχολεία της εποχής, κι ύστερα ακολούθησε τον συνηθισμένο δρόμο του ξενιτεμού, για να προκόψει και να δημιουργηθεί στα μεγάλα κέντρα, όπου συνέρεαν τότε όσοι αναζητούσαν μια καλύτερη τύχη. Οι ποιητικοί θρύλοι που μας τον παρουσιάζουν τουρκοφάγο έφηβο στο Βελεστίνο, κλεφταρματωλό στον Όλυμπο, αναχωρητή στο Άγιο Όρος και άλλα παρόμοια, πρέπει οριστικά να παραμεριστούν όπως και οι ευφάνταστες θεωρίες ότι δραπέτευσε με ψευδώνυμο. Βέβαια, Ρήγας ήταν το βαπτιστικό του όνομα, Βελεστινλής το δηλωτικό του τόπου καταγωγής του (πολλές φορές όμως το χρησιμοποιούσε για επώνυμο)

- Ακόμη, δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά για το επάγγελμα που ασκούσε στη Βλαχία . Πληροφορίες λένε ότι ήτανε μέτοχος σε εμπορικές επιχειρήσεις ή οικοδιδάσκαλος ή γραμματικός ή ακόμη αξιωματούχος. Το σίγουρο πάντως είναι ότι το 1790 βρέθηκε για λίγους μήνες στη Βιέννη, όπου και τύπωσε τα πρώτα του βιβλία. Τον Αύγουστο του 1796 εγκαταλείπει οριστικά τη Βλαχία, έρχεται στη Βιέννη και αποδύεται σε εκδόσεις χαρτών και βιβλίων, ξεσηκώνει τους πατριωτικούς κύκλους των ομογενών, παίρνει ηγετική πρωτοβουλία στα απελευθερωτικά σχέδια. Κι όταν οι νικηφόρες στρατιές του Βοναπάρτη περνούσαν από την Ιταλία στα Επτάνησα, ο Ρήγας τυπώνει στη Βιέννη τα επαναστατικά του μανιφέστα και παίρνει το δρόμο για την πατρίδα. Φτάνοντας στην Τεργέστη (Δεκέμβριος του 1797)πέφτει στα χέρια των Αυστριακών αρχών οι οποίες, ύστερα από πέντε μήνες περίπου, τον παραδίδουν μαζί με άλλους εφτά συντρόφους του στο πλησιέστερο φρούριο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στο Βελιγράδι. Εκεί, ο Ρήγας και οι σύντροφοί του θανατώθηκαν από τους δήμιους του σουλτάνου τον Ιούνιο του 1798.

- Σπουδές συστηματικές και πανεπιστήμια, δεν ευτύχησε να γνωρίσει ο Ρήγας. Η σταδιοδρομία του όμως μαρτυρεί ότι στην Πόλη και στο Βουκουρέστι είχε πλουτίσει (σημαντικά) τα πνευματικά του εφόδια.

- Είχε τη δίψα των μαθήσεων, την περιέργεια και την έφεση για όλα, αλλά και την ισχυρή θέληση, τη φιλοδοξία να αναδειχθεί συνόμιλος των ανωτέρων κύκλων του περιβάλλοντός του. Πολύ ωφελήθηκε από το περιβάλλον αυτό. Όσα κατόρθωσε όμως να ωφεληθεί ήταν γι' αυτόν μια δύσκολη κατάκτηση, πνευματικό αγώνισμα ανώτερο από τις δυνάμεις ενός αυτοδίδακτου

- Είχε αποκτήσει προχωρημένη εξοικείωση με τις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες (Ιταλικά, Γαλλικά, γερμανικά), γύμναζε τη φιλοπονία του σε λογοτεχνικές μεταφράσεις, τροφοδοτούσε τη φιλομάθειά του με εγκυκλοπαιδικά αναγνώσματα και με τις νέες κατακτήσεις των επιστημών, ξάνοιγε τους ορίζοντές του με τα φώτα της Ευρώπης . Οι νέες ιδέες που καλλιεργούσαν στη Δύση την απολύτρωση των πνευμάτων από τον ζυγό των «προλήψεων» και προετοίμαζαν την κατάλυση των «τυραννιών» και την ανατροπή του δεσποτισμού, βρήκαν στο ζωηρό πνεύμα και στην εύφλεκτη καρδιά του Ρήγα τον ευπαθέστερο δέκτη .

- Όλες αυτές οι επιδράσεις που δέχτηκε τον οδήγησαν στη σκέψη να συγγράψει κάποια βιβλία μέσα από τα οποία θα μπορούσε να διαδώσει κάποιες σκέψεις , οι οποίες στάθηκαν και στέκονται σταθμός για την ελληνική ιστορία .

- Το 1790, τριαντατριών ετών, ο αφανής «γραμματικός» παρουσιάζεται συγγραφέας τριών βιβλίων . Η ευκαιρία που του δόθηκε αναπάντεχα τότε, ν' ακολουθήσει για έξι μήνες κάποιον βαγιάρο στη Βιέννη, του επέτρεψε να πραγματοποιήσει για πρώτη φορά τις συγγραφικές του φιλοδοξίες , που χρόνια ίσως καλλιεργούσε. Με τα χειρόγραφα έτοιμα στις αποσκευές του κατευθύνεται στα ελληνικά τυπογραφεία της Βιέννης να τυπώσει ό,τι προλάβει.

- Τύπωσε τότε μια σειρά διηγήματα μεταφρασμένα από τα γαλλικά με τον τίτλο « Σχολείο των ντελικάτων εραστών » . Πρόκειται για το πρώτο βιβλίο που τύπωσε ο Ρήγας το 1790. Αποτελείται από έξι ερωτικά διηγήματα πλουτισμένα με αισθηματικά τραγούδια της εποχής, είναι ήδη μια αποκάλυψη και ένας στις απαρχές της λογοτεχνικής μας πεζογραφίας. Οι μεταφράσεις αυτές πρότυπο των πρώτων νεοελληνικών διηγημάτων, μας αποκαλύπτουν τον πλούσιο συναισθηματισμό του Ρήγα, μια πληθωρική και φιλελεύθερη ιδιοσυγκρασία που σπάει τα δεσμά του πουριτανισμού, ανασαίνει τον αέρα της δύσης και επιβάλλεται με την ευρωστία και την ειλικρίνεια του .

- Παράλληλα στο « Φυσικής απάνθισμα » τυπωμένο την ίδια χρονιά μας αποκαλύπτεται για πρώτη φορά ο φιλογενής λόγιος και ο φωτισμένος πατριώτης, που πονεί για την εγκατάλειψη, την αμάθεια και την κατάπτωση του γένους και καλεί τις εθνικές δυνάμεις σε σταυροφορία, ώστε « βοηθούμενων πανταχόθεν, να αναλάβει το πεπτωκός Ελληνικών γένος». Καθώς επίσης αποτελεί και ένα εκλαϊκευτικό εγχειρίδιο αστρονομίας και φυσιογνωσίας, εγχειρίδιο μεταφρασμένο από τα γαλλικά στα γερμανικά .

- Το « Πνεύμα των Νόμων », είναι ένα βιβλίο το οποίο αναγγέλλει ο Ρήγας το 1790 ως « μισομεταφρασμένο » από τον ίδιο και υπόσχεται « ότι αφού το τελειώσει , ύστερα θα αρχίσει τη διαδικασία της τύπωσής του ». Η έκδοσή του όμως δεν πρόλαβε να πραγματοποιηθεί και χειρόγραφα του βιβλίου αυτού δεν έχουν βρεθεί .

- Όταν το 1796 ξανάρχεται στη Βιέννη, έχει πάμπολλα να τυπώσει δικά του και ξένα καταστρώνοντας με τους φίλους του μακρόχρονα προσπάθεια που επέβαλαν οι περιστάσεις. Αλλά, και πάλι, δεν είχε καιρό για πολλά πράγματα. Λίγους μήνες μετά την εγκατάσταση του στη Βιέννη, συγγράφει πια και τυπώνει εσπευσμένα τον Οκτώβριο του 1797 τα επαναστατικά του μανιφέστα, προετοιμάζοντας την κάθοδό του στην πατρίδα. Πρόλαβε πάντως να τυπώσει μια σειρά από χάρτες, έργα που τα είχε επεξεργαστεί με πολλές φροντίδες και πολλές φιλοδοξίες καθώς και άλλα βιβλία .

- Οι χάρτες ήταν δύο γεωγραφικοί πίνακες των παραδουνάβιων ηγεμονιών . Η "Νέα Χάρτα της Βλαχίας" και η "Γενική Χάρτα της Μολδαβίας", δύο έργα που αποτελούσαν και υπολογίσιμη ίσως εμπορική επιχείρηση και μεγάλη δωδεκάφυλλη « Χάρτα της Ελλάδος » το 1797, γεωγραφικός και ιστορικός πίνακας του αρχαίου και νέου Ελληνισμού, μνημείο πολυμαθείας και φιλοπονίας, και πατριδογνωστική εγκυκλοπαίδεια προορισμένη να ανακαλέσει στην μνήμη των ραγιάδων την προγονική τους ιστορία και δόξα. Τύπωσε επίσης την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, πλαισιωμένη με πορτραίτα στρατηγών και εικονογραφικές παραστάσεις μαχών, μορφές και σκηνές που αναζωπύρωσαν την εθνική υπερηφάνεια των απογόνων του θρυλικού τιμωρού των Ασιατών .

- Από τα βιβλία που τύπωσε το ίδιο εκείνο διάστημα στη Βιέννη ο Ρήγας, το ένα, ο « Νέος Ανάχαρσις » (το 1797), έχει στενή σχέση με το ιστορικό περιεχόμενο της μεγάλης Χάρτας. Το δεύτερο βιβλίο, τυπωμένο το ίδιο διάστημα είναι « Ο Ηθικός Τρίπους » ένα τρίπτυχο βιβλίο με « ηθικό » περιεχόμενο, έργα δηλαδή λογοτεχνικά, που κατοπτρίζουν τα ήθη των ανθρώπων .

Η Γαλλία, πηγή του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, είχε αρχίσει να εκπέμπει τώρα τα μηνύματα μια νέας κοσμογονίας και να συγκλονίζει τους λαούς με τις νικηφόρες προελάσεις των « τυραννομάχων » της. Ο Ρήγας πριν ένα χρόνο περίπου, είχε σαλπίσει ήδη το δικό του σάλπισμα του Ξεσηκωμού . Ο « Θούριος », δεν ήταν ένα απλό πατριωτικό τραγούδι, αλλ' ανοιχτή επαναστατική

προκήρυξη, προσκλητήριο δυνάμεων και πρόγραμμα ενέργειας, σύνθημα επαναστατικού συναγερμού για όλη την τουρκοκρατούμενη Βαλκανική και Εγγύς Ανατολή. Ο "Θούριος", σύμφωνα με τον Τερτσέτη, αποτελεί το « ιερότερο άσμα της φυλής μας ». Ακολούθησε ύστερα η « Νέα πολιτική Διοίκησης » των κατοίκων της Ρούμελης, της Μικράς Ασίας, των Μεσογείων Νήσων της Βλαχομπογδανίας που περιείχε:

- α) μια επαναστατική προκήρυξη,
- β) διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου,
- γ) το κυρίως σύνταγμα το Ρήγα και
- δ) το γνωστότατο Θούριο που αναφέραμε και προηγουμένως.

Η επιστημονική έρευνα για το Ρήγα, που άρχισε μόλις το 1891 όταν ήρθαν στο φως τα πρώτα σχετικά έγγραφα των αυστριακών αρχείων, διέλυσε κάποιους ποιητικούς θρύλους, αλλά μας έφερε πιο κοντά στην πραγματικότητα και εδραιώνει το Ρήγα στο ψηλό βάθρο, όπου τον τοποθέτησε η παράδοση. Η μελέτη των έργων του, ιδιαίτερα, τον ανέδειξε και πρόδρομο του νεοελληνικού Διαφωτισμού, στοχαστή και οραματιστή, που το κήρυγμα του δεν συνοψίζεται μόνο στο « Ως πότε παλικάρια » και στο « Καλύτερα μια ώρας ελεύθερη ζωή », αλλά και στο « Όποιος ελεύθερα συλλογάται, συλλογάται καλά ».

Ο μαρτυρικός του θάνατος στις 24 Ιουνίου το 1798 σταμάτησε το πολύπλευρο διαφωτιστικό του πρόγραμμα η απήχηση όμως του έργου του και της θυσίας του υπήρξε, πραγματικά τεράστια σε έκταση και σε βάθος και ανεξάντλητη σε ιστορική συνέχεια.

Εργασία από : Ελένη Μουστάκα και Ευρυδίκη Μήτσιου